

Γιώργος Κολέμπας

Για την Εκπαίδευση

1. Το χαρακτηριστικά της καπιταλιστικής εκπαίδευσης και η κρίση της

Η εκπαίδευση στον καπιταλισμό εξυπηρετεί κύρια 3 στόχους, χωρίς βέβαια αυτο να είναι απόλυτο:

Α) Προετοιμάζει τη νέα γένια να δεχτεί την κοινωνία αυτή όπως είναι, δηλαδή την υπάρχουσα τάξη πραγμάτων, τις υπάρχουσες αξίες και σχέσεις, τους θεσμούς και τις δομές της και γενικά να δεχθεί την κυρίαρχη ιδεολογία της κυρίαρχης αστικής τάξης.

Β) Παρέχει στον ένα ή στον άλλο βαθμό τις απαραίτητες εκείνες γνώσεις στους εκπαιδευόμενους, για να τους ταξινομήσει έτσι ώστε να ανταποκρίνονται στις αναγκαιότητες κάθε φορά της παράγωγης, δίνοντας τους ένα «χαρτί» ή τα «εφόδια» για εξάσκηση επαγγέλματος.

Γ) Ανταποκρίνεται στο γενικό «ουμανιστικό» αίτημα για την αναγκαιότητα της ανάπτυξης του ατόμου μέσω της «μόρφωσης». Ειδικά με τη γενίκευση της υποχρεωτικής εκπαίδευσης ανταποκρίνεται στο αίτημα των κατώτερων τάξεων να μην είναι η «μόρφωση» προνόμιο μιας ελίτ, όπως ήταν στις προκαπιταλιστικές κοινωνίες.

Τους παραπάνω στόχους, καθώς και άλλους επιμέρους, δεν του πετυχαίνει με ξεχωριστές εκπαιδευτικές λειτουργίες, αλλά μέσα από ένα σύνολο γνώσεων που όλο και περισσότερο συγκεκριμενοποιούνται και εξειδικεύονται, όσο προχωράει κάνεις απ' την κατώτερη προς την ανώτερη βαθμίδα εκπαίδευσης.

Α) Όσον αφορά τον πρώτο στόχο: Ο εκπαιδευτικός μηχανισμός (ε.μ.) μαζί με την οικογένεια και την εκκλησία προετοιμάζει τη νέα γένια απ' την πρώτη κιόλας βαθμίδα (Δημοτικό) να γίνει αν όχι ζωντανός φορέας αστικών αξιών, τουλάχιστον δέκτης αυτών των αξιών και των

αστικών προνομίων. Μαθαίνει τη νέα γένια (ν.γ.) να δέχεται, για παράδειγμα, την ύπαρξη της ιεραρχίας σα «φυσική». Την αξία της «αυθεντίας» σαν απαραίτητη προϋπόθεση για τη δική της ανάπτυξη. Την αυταρχικότητα της «αυθεντίας» και την εξουσία της (έδρα) σα φυσική και λογική απόρροια της κατοχής της γνώσης.

Να αποδέχεται την «αξιοκρατία» σαν κάτι φυσικά δοσμένο, το χωρισμό σε «προικισμένους» και μη, σε «κάλους» και «κακούς» σα λογικό και δίκαιο. Τον ανταγωνισμό («ευγενής άμιλλα» λέγεται) σαν το μέσο για την κοινωνική αναρίχηση και επιτυχία, την υπέροχη του άνδρα σε σχέση με τη γυναίκα σα βιολογικό επακόλουθο, την υπέροχη της πνευματικής στη χειρωνακτική εργασία, κ.λπ.

Γενικά μαθαίνει τη νέα ή νέο χρησιμοποιώντας μάλιστα στο έπακρο σα μέσο το φόβο της τιμωρίας και την προσδοκία της ανταμοιβής, να μην αμφισβητεί τη θέση του σαν εκπαιδευόμενου χειραγωγούμενου, έτσι ώστε αργότερα, όταν «θα μπει στη ζωή» και τις παραγωγικές σχέσεις να μην αμφισβητεί και κει την υπάρχουσα ιεραρχία και δομή. Εκει η «αυθεντία» και ο «γνώστης» είναι ο πατέρας, ο σύζυγος, ο διευθυντής, ο προϊστάμενος, ο ειδικός, ο μηχανικός κ.λπ., ενώ αυτός (σε περίπτωση που δεν έχει γίνει αυθεντία ο ίδιος) ο υπάκουος εκτελεστής των εντολών τους.

Το τελικό αποτέλεσμα του ε.μ., όσοι δηλαδή βγαίνουν τελικά απ' την ανώτερη, βαθμίδα, κατά κύριο λόγο, είναι στελέχη του συστήματος, άνθρωποι που δέχονται τις υπάρχουσες ταξικές σχέσεις και το ρόλο των φορέων τους. Λειτουργούν άνετα στα πλαίσια των μηχανισμών. Καί ιδίως τα «τεχνοκρατικά» στελέχη αναδειχθούν σε υπέρμαχους μιας πλατύτερης αναπαραγωγής αυτών των σχέσεων ταυτιζόμενοι και ταξικά πια (ανεξάρτητα αν η προέλευση τους είναι από άλλη τάξη).

Η ικανότητα του ε.μ. να βγάζει ανθρώπους κομμένους και ραμένους στην αστική κοσμοαντίληψη και άρα η τοξικότητα του δεν οφείλεται κύρια και μόνο στο ότι είναι στα χέρια των καπιταλιστών, των «μονοπωλίων» του ιμπεριαλισμού κ.λπ. και άρα αν περάσει στα χέρια της εργατικής τάξης δε θα βγάζει πια. Η σοβιετική εμπειρία πρώτα και στη συνέχεια η κινέζικη το αποδεικνύει. Βρίσκεται επίσης στο χωρισμό της εκπαίδευσης απ' την παραγωγική διαδικασία, σαν αποτέλεσμα του χωρισμού και αποξένωσης των άμεσων παράγωγων απ' τα μέσα παράγωγης και τα προϊόντα της εργασίας τους. Γιατί οι γνώσεις είναι αποτέλεσμα των πραγματικών κοινωνικών σχέσεων, δηλαδή της πάλης για την παράγωγη και την κατεύθυνση της, της ταξικής πάλης καθώς και των επιστημονικών πειραματισμών. Απ' τη μια οι δάσκαλοι - καθηγητές κατά κύριο λόγο είναι άνθρωποι έξω απ' τους παραπάνω τομείς της κοινωνικής δραστηριότητας, άνθρωποι που η δουλεία τους είναι η «μετάδοση της γνώσης» απ' την έδρα μόνο, ζωντανό αντιπρόσωπο του διαχωρισμού θεωρίας - πράξης, που δεν αισθάνονται και δεν είναι δημιουργοί (έκτος κι αν είναι δημιουργία η διάπλαση ανθρώπων - προβάτων). Η τυχόν αντίθεση τους, στο βαθμό που δεν ικανοποιούνται οικονομικά, υποσκελίζεται απ' το: «παρ' όλα αυτά, είμαι πνευματικά εργαζόμενος, πολυ καλύτερα απ' το να ήμουν χειρωνακτας». Απ' την άλλη, η ν.γ. εκπαιδεύεται πάλι έξω από τους παραπάνω τομείς, έξω απ' τις πραγματικές σχέσεις της ζωής, στα πλαίσια ενός κόσμου διαφορετικού στην ουσία απ' τον πραγματικό, ενός κόσμου σε «αναπαράσταση», κάτω απ' το παραμορφωτικό πρίσμα του διαχωρισμού αυτού. Μακρυνα απ' τους άμεσους παράγωγους, τους χειρωνακτικά ή πνευματικά εργαζόμενους και απ' την επιρροή τους, για να μπορεί η «αυθεντία» της αστικής τάξης να τους πλάσει «κατ' εικόνα και ομοίωση».

Β) Όσον άρρα το δεύτερο στόχο: Η καπιταλιστική εκπαίδευση σήμερα χωρίζεται σε γενική και ειδική - επαγγελματική. Η γενική παρέχει εκείνες τις γνώσεις τις απαραίτητες για όλες τις κατηγορίες των επαγγελματιών. Αποτελεί τη βάση πάνω στην οποία θα στηριχτεί η ειδική - επαγγελματική που θα δώσει γνώσεις απαραίτητες για ένα συγκεκριμένο τομέα δραστηριότητας και λειτουργιών στελέχωσης είτε της οικονομίας και της διαχείρισης, είτε της πολιτικής, είτε της ιδεολογίας. Βέβαια δεν εξασφάλιζα τη συγκεκριμένη θέση σ' αυτούς τους τομείς. (Αυτο γίνεται κύρια μέσω της αγοράς εργασίας).

ΠΟΛΙΤΙΚΟΥ ΔΙΑΛΟΓΟΥ ΕΡΕΥΝΑΣ & ΚΡΙΤΙΚΗΣ

Οι ανάγκες της ανάπτυξης των παραγωγικών δυνάμεων κάτω απ' τις καπιταλιστικές σχέσεις μπλέκονται σε μίαν αντίφαση: απ' τη μια θέλουν «ολόπλευρη κινητικότητα» των εργατών (άρα «ανειδίκευτοι»), απ' την άλλη αύξηση του βαθμού ειδίκευσης μιας μερίδας τους (εργοδηγούς, τεχνικούς, ειδικούς κλπ.). Αυτή η αντίφαση είναι έκφραση της αντίφασης του κεφαλαίου γενικά και των γενικών συμφερόντων του με το κάθε συγκεκριμένο κομμάτι του κεφαλαίου και των ειδικών συμφερόντων του. Η ύπαρξη της γενικής και της επαγγελματικής εκπαίδευσης προσπαθεί να επυλύσει αυτή την αντίφαση.

Στα πλαίσια όμως ενός ε.μ. έξω απ' την παραγωγική διαδικασία αυτή η αντίφαση δεν μπορεί να λυθεί εντελώς. Υπάρχει πάντα μια «διάφορα φάσης» μεταξύ των αναγκών της παράγωγης κάθε φορά και εκείνων που εκπληρώνει η εκπαίδευση, που μάλιστα μεγαλώνει όσο οι ρυθμοί ανάπτυξης της επιστήμης και της τεχνολογίας αυξάνονται. Αυτή η «διάφορα φάσης» και η διαιώνιση της κάνει πολλούς «φιλελεύθερους» αστούς διανοούμενους να αμφισβητούν τη δυνατότητα του ε.μ. να ανταποκρίνεται πραγματικά στις ανάγκες της παράγωγης και με το «χαρτί» που δίνει στους απόφοιτους να είναι ο μηχανισμός που τους εντάσσει στην παράγωγη. Τάσσονται έτσι υπερ της «γενικής μόρφωσης» και της «ευρύτερης επαγγελματικής κατάρτισης» και της κατάρτησης της αξίας του τίτλου σπουδών, με την έννοια ότι η ένταξη θα γίνεται απ' ευθείας μέσω της αγοράς εργασίας.

Σ' αντίθεση βέβαια με την τεχνοκρατική αντίληψη, που προτείνει κάθε φορά, για την παρακολούθηση της «εξέλιξης και της προόδου» και την άμβλυνση της αντίφασης, «μεταρρυθμίσεις» επι «μεταρρυθμίσεων».

Γ) Όσον αφορά τον τρίτο στόχο: Η ν.γ. χωρίς εξαίρεση έχει μία έμφυτη παρόρμηση για να μάθει τον κόσμο που την περιβάλλει και έτσι να ξέρει πώς να λειτουργεί σε σχέση μ' αυτόν, αναπτύσσοντας τις ικανότητες της και τα ταλέντα της για ατομική και κοινωνική ολοκλήρωση. Έτσι οι νέοι όλων των κοινωνικών τάξεων έχουν την απαίτηση για μια παιδεία γενικά. Ειδικά όμως για τις κατώτερες τάξεις η εκπαίδευση παίρνει και μίαν άλλη διάσταση. Τις βοηθάει να αντιληφθούν την ταξική τους θέση στα πλαίσια των κοινωνικών σχέσεων που υπάρχουν και γίνεται μέσο εξέγερσης ενάντια στους κατέχοντες την εξουσία. Μ' αυτή την έννοια η «μόρφωση», η παιδεία είναι μια *απελευθερωτική* δραστηριότητα για τις μάζες που τις χειραφετεί.

Όμως αυτή η «μόρφωση» παρεχόμενη από ένα ιδιαίτερα θεσμολογισμένο μηχανισμό, τον εκπαιδευτικό, χρησιμοποιήθηκε απ' την κυρίαρχη αστική τάξη σα μέσο και μέθοδος ελέγχου, καταπίεσης και ιδεολογικού βιασμού των κατώτερων τάξεων και ειδικά της εργατικής. Έγινε όπλο στα χέρια της γιατί με τη μορφή που πήρε σα *μηχανισμός κοινωνικής ένταξης* της ν.γ., το αίτημα των λαϊκών μαζών για «λαϊκή παιδεία», στο βαθμό που αποβλέπει στη βελτίωση της κοινωνικής θέσης των παιδιών τους μέσω του «χαρτιού», κάθε άλλο παρα απελευθερωτική είναι. Γίνεται μέσο *αλλοτρίωσης* και *αποπροσανατολισμού* τους.

Ειδικά στην Ελλάδα μετά το '50, οι «σπουδές» έγιναν το μέσο, ο «εφαλτήρας» που πάνω του πατούσε ένα αρκετά μεγάλο ποσοστό των παιδιών της εργατιάς και αγροτιάς (παρ' όλα τα ταξικά εμπόδια), για να ξεφύγουν απ' τη μιζέρια και περιθωριοποίηση, για να ανέβουν κοινωνικά και να ενταχθούν στα μικροαστικά στρώματα των πόλεων. Η παραδοσιακή αριστερά εκφράζοντας και συστηματοποιώντας αυτή την τάση για «κοινωνική άνοδο» και «προκοπή» των λαϊκών μαζών με αιτήματα: «λαϊκή παιδεία», «όχι φραγμούς στη μόρφωση», «αξιοκρατία» κλπ. προώθησε ακόμα περισσότερο τον αποπροσανατολιστικό και «ωφελμιστικό» της χαρακτήρα, μια και στόχευε κύρια στην ποσότητα κι όχι στην ποιότητα της παρεχόμενης εκπαίδευσης. Η εκπαίδευση λοιπόν έχει 2 όψεις. Είναι δίκιοπο μαχαίρι. Μπορεί να είναι απελευθερωτική, αλλά μπορεί εξ ίσου να είναι καταπιεστική και αλλοτριωτική.

Η κρίση της εκπαίδευσης. Στην εκπαίδευση υπάρχει μία διαρκής και αέναη κρίση που είναι παραδεκτή και απ' τους αστούς ιδεολόγους ακόμα. Αυτή οφείλεται στις αντιφάσεις που τη διέπουν σα δομή χωρισμένη από την παραγωγική διαδικασία και την *ενεργό κοινωνική ζωή*, που δεν ανταποκρίνεται άμεσα στις ανάγκες τους, αλλά έχει μία αναντιστοιχία που κάθε φορά

χρειάζονται «ρυθμίσεις» για να αμβλύνεται. Σα δομή που προωθεί το χωρισμό της πνευματικής απ' τη χειρωνακτική εργασία, που εμπριέχει την αντίφαση μεταξύ των «κοινωνικών» και «ατομικών» αναγκών. Σαν αυταρχική διαδικασία μετάδοσης δοσμένων εκ των προτέρων γνώσεων, της οποίας πάλι δεν μπορεί να γίνουν όλοι κοινωνοί μέχρι και την ανώτερη βαθμίδα. Βέβαια οι αντιφάσεις αυτές δεν έχουν αναγκαστικά σα συνέπεια την κρίση. Απλώς είναι η βάση στην οποία στηρίζεται η αμφισβήτηση του ρόλου της εκπαίδευσης απ' τις τάξεις του κοινωνικού σχηματισμού. Όταν και αν υπάρχει αυτή η αμφισβήτηση τότε εμφανίζεται η κρίση. Η κρίση οξύνεται όταν η ηγεμονική μερίδα της αστικής τάξης προσπαθεί να «ρυθμίσει» την αναντιστοιχία και τις «καθυστερήσεις» της εκπαίδευσης και να ολοκληρώσει την ιδεολογική της λειτουργία. Αυτές οι ρυθμίσεις στρέφονται σίγουρα και ενάντια στην αναπαραγωγή συγκεκριμένων κάθε φορά στρωμάτων της κοινωνίας. Μπορούν να πετύχουν στο βαθμό που υπάρχουν πραγματικά οι δομές που τις εξασφαλίζουν και δεν είναι επινοήσεις ορισμένων επιτελείων τεχνοκρατών και στο βαθμό που τα λαϊκά αιτήματα δεν παίρνουν επαναστατικό χαρακτήρα και δεν ξεφεύγουν απ' τα πλαίσια του «εκσυγχρονισμού» κάθε φορά. Η κρίση μπορεί να οξυνθεί σε βαθμό που να μπλοκάρει εντελώς τη λειτουργία της, όταν η εκπαίδευση γίνει στόχος της πολιτικής παρέμβασης του συνολικού λαϊκού κινήματος. Όταν οι ιδεολογικές και πολιτικές συγκρούσεις στο χώρο της δίνουν τη δυνατότητα στους εργαζόμενους και την εργατική τάξη να προβάλλουν το δικό τους όραμα για μίαν άλλη εκπαίδευση στα πλαίσια μιας άλλης κοινωνίας. Δίνουν τη δυνατότητα στο μαθητικό και φοιτητικό κίνημα να αντιταχτεί στον ευνοχισμό και την αλλοτρίωση της νεολαίας. Σ' ένα σοσιαλιστικό κίνημα εκπαιδευτικών να βοηθήσει τους δασκάλους και καθηγητές, ξεφεύγοντας απ' τα στενά συντεχνιακά τους αιτήματα, να αμφισβητήσουν το ρόλο τους σαν απο καθέδρας ζωντανών εκφραστών αστικών αξιών και τοποτηρητών αστικών προνομίων, εντασσόμενοι στο γενικότερο κίνημα αμφισβήτησης της αστικής κοινωνίας.

Μια παρέμβαση με στόχο τη σοσιαλιστική εκδοχή για την εκπαίδευση πρέπει να σκοπεύει όχι τις «δυσλειτουργίες» και τον «εκσυγχρονισμό» της κύρια, (αυτα μπορούν να αποτελέσουν το ευνοϊκό κλίμα για μία τέτοια παρέμβαση), αλλά το μπλοκάρισμα συνολικά του σημερινού ρόλου της, σα μηχανισμού ένταξης και καταπίεσης της νεολαίας σα μηχανισμού δημιουργίας ψεύτικης συνείδησης στα παιδιά των εξουσιαζόμενων τάξεων να χτυπάει δηλαδή την αλλοτριωτική πλευρά της και να αποδείχνει την απελευθερωτική δυνατότητα της. Πρέπει να κινήθει προς την κατεύθυνση της εξάλειψης των δομικών αντιφάσεων που υπάρχουν στη σημερινή καπιταλιστική εκπαίδευση. Το ξεπέρασμα τους συνδέεται άμεσα με το τι είδους κοινωνία θέλουμε.

2. Η σοσιαλιστική προοπτική στην εκπαίδευση (το όραμα)

Τό πρόβλημα δεν πρέπει να μπαίνει, όπως συνήθως μπαίνει, με τη μορφή διλήμματος, δηλαδή ν' αλλάξουμε πρώτα την κοινωνία και στη συνέχεια την εκπαίδευση ή να ξεκινήσουμε ανεξάρτητα πρώτα απ' την εκπαίδευση. Ο ε.μ. είναι απ' τους πιο βασικούς μηχανισμούς της αστικής κοινωνίας. Σε μια θεωρία και μια πρόταση για τη σοσιαλιστική οργάνωση της κοινωνίας πρέπει να κατέχει σημαντική θέση η θεωρία για τη δομή της εκπαίδευσης σ' αυτήν. Και όχι μόνο αυτο. Καθώς είναι απαραίτητη η πρακτική για τη δημιουργία των σπυριμάτων των δομών αυτής της κοινωνίας απο τώρα, έτσι είναι απαραίτητη και μια ανάλογη πρακτική για τη δημιουργία των κατευθύνσεων που θα πάρει η εκπαίδευση απο τώρα. Είναι ένα θέμα που αρκετά έχει υποτιμηθεί απ' την παραδοσιακή θεώρηση των πραγμάτων. Οι μέχρι τώρα αναλύσεις και προτάσεις της παραδοσιακής αριστεράς αντιμετώπιζαν και αντιμετωπίζουν το θέμα απ' την πλευρά των «δυσλειτουργιών» του «εκσυγχρονισμού» του ε.μ. και των εμποδίων που-μπαίνουν για τα παιδιά των κατώτερων τάξεων. Δεν αμφισβητούν το ρόλο του σα μηχανισμού ξέχωρου και έξω απο την παραγωγική διαδικασία και την ενεργό κοινωνική ζωή, σα μηχανισμού φτιαγμένου για την αναπαραγωγή μιας κοινωνίας ταξικής και άρα να επιζητούν την κατάργηση του σαν τέτοιου,

αλλά σα μηχανισμού που μπορεί να αφαιρεθεί απ' τα χέρια των μονοπωλίων και του ιμπεριαλισμού και να μπει στην «υπηρεσία του λαού».

Η συζήτηση απο μία υπο διαμόρφωση επαναστατική αριστερά, για τη διαμόρφωση μιας πρότασης για την κομμουνιστική οργάνωση της κοινωνίας βάζει, έκτος των άλλων, και το πρόβλημα μιας θεωρίας για την εκπαίδευση απ' τη μεριά των άμεσων παράγωγων, που στη σημερινή κατάσταση θα σκοπεύει στη *δημιουργία ενός ρεύματος, το οποίο θα μπλοκάρει τη σημερινή λειτουργία του ε.μ. και θα βάζει τις βάσεις του «νέου σχολείου»*, ξεφεύγοντας κι απ' τη λογική του «δεν μπορεί να γίνει τίποτα, αν δεν αλλάξει πρώτα η κοινωνία». Ορισμένα στοιχεία μιας τέτοιας κατεύθυνσης μπορούν ήδη να διατυπωθούν: Ο στρατηγικός στόχος δεν μπορεί παρα να είναι η κατάργηση του σχολείου σαν «ξέχωρου σώματος», η κοινωνικοποίηση της εκπαίδευσης και η ενσωμάτωση της στην παραγωγική διαδικασία και την κοινωνική ζωή, *κάτω απ' τον έλεγχο των άμεσων παράγωγων*. (Μία παρένθεση εδώ είναι απαραίτητη για την έννοια του άμεσου παράγωγου: Κατ' αρχήν άμεσοι παράγωγοι δε θεωρούνται μόνοι οι εργάτες στο εργοστάσιο ή οι αγρότες στο αγρόκτημα, αλλά και αυτοί που παράγουν σ' άλλα πεδία της παράγωγης όπως π.χ. της κουλτούρας και τέχνης (λογοτέχνες, ζωγράφοι κλπ.) ή των μέσων επικοινωνίας (κινηματογραφιστές, ηθοποιοί, δημοσιογράφοι κλπ.). Έπειτα το πιο σημαντικό: Οι άμεσοι αυτοί παράγωγοι θα έχουν μία ειδικευση, θα είναι δηλαδή φορείς μιας *εξειδικευμένης γνώσης* για να μπορεί να στηρίζεται ένας κοινωνικά αναγκαίος *τεχνικός καταμερισμός της εργασίας*. Όμως δε θα είναι υποταγμένοι στον *κοινωνικό καταμερισμό* της εργασίας με την έννοια ότι όλη η πορεία της ζωής τους θα είναι υποταγμένη σε επι μέρους εξειδικευμένες λειτουργίες, ώστε να παρουσιάζονται περισσότερο σαν εργάτες, πωλητές, δάσκαλοι, μηχανικοί, πολιτικοί, δικηγόροι (Fachdioten) κ.λπ. παρα σαν κοινωνικά ολοκληρωμένοι άνθρωποι, όπως συμβαίνει σήμερα. Ενάντια σ' αυτή τη διασπαρμένη προσωπικότητα του σημερινού ανθρώπου - παράγωγου, θα υπάρχει ο ολόπλευρα αναπτυγμένος και ολοκληρωμένος άνθρωπος, θεμελιωμένος στην ενότητα των συνθηκών ζωής και δουλείας. Που θα μπορεί να προσανατολίζεται, να κριτικάρει, και ν' αλλάζει το σύστημα παράγωγης προς όφελος του όχι μόνο στο επίπεδο της οικονομίας αλλά και της κουλτούρας, της ιδεολογίας και των κοινωνικών ή πολιτικών σχέσεων. Που δε θα υποτάσσεται σε έξω απ' αυτόν αναγκασμούς, γιατί η υποτακτική συμπεριφορά είναι πάντα αποτέλεσμα της κοινωνικής και πολιτικής αδυναμίας. Που θα μπορεί να λύνει τα καθημερινά πρακτικά προβλήματα σύμφωνα με την ατομική του κλίση και τις ανάγκες της κοινωνίας, μιας κοινωνίας όπου η ειδικευση δε θα συνεπάγεται κοινωνική διαφοροποίηση των φορέων της, με την έννοια ότι θα υπάρχουν ανάλογα υλικά και κοινωνικά προνόμια, αλλά η ίδια η εργασία σιγα - σιγα απο «μέσο ζωής» θα γίνεται κύρια έκφραση και ανάγκη του ατόμου. Οι άμεσοι λοιπόν αυτοί παράγωγοι, όντας σε θέση να ελέγχουν τις συνθήκες της ζωής τους, θα μπορούν να ελέγχουν και την εκπαίδευση, που θα είναι η ίδια ένα μέρος της ζωής τους).

Αυτή η κοινωνικοποίηση της παιδείας και γενικά της μάθησης θα πετύχει πλήρως σε μια κοινωνία *συνειδητή* σε τέτοιο βαθμό που θα είναι πραγματικά ικανή για παιδεία χωρίς να στηρίζεται στη διαμεσολάβηση του «ειδικού» δασκάλου - καθηγητή - εκπαιδευτή. Αυτό σημαίνει ότι οι αντιθέσεις σ' αυτή την κοινωνία δε θα είναι ταξικές - ανταγωνιστικές με τη σημερινή έννοια. Θα είναι μια κοινωνία αταξική, αυτοδιευθυνόμενη σ' όλα τα επίπεδα, που η οργάνωση της θα στηρίζεται στην *κοινότητα* με άμεση δημοκρατία και αυτοδιαχείριση.

Το πρόβλημα όμως βρίσκεται στην περίοδο μετάβασης προς αυτή την κοινωνία.

Ποιοι θα είναι οι θεσμοί στους οποίους θα στηριχτεί αυτή η μετάβαση;

Αν θα δημιουργηθεί ό ένας ή ο άλλος θεσμός βέβαια, θα εξαρτηθεί απ' την ίδια την ταξική πάλη. Και αποκτάει μεγάλη σημασία η πάλη γύρω απ' την εκπαίδευση γιατί εδώ βρίσκεται ένα απ' τα ισχυρά οχυρά της αστικής τάξης γύρω απ' το οποίο μόρφα να ανασυνταχθεί και να ξαναπάρει την εξουσία.

Στη φάση της μετάβασης, σχολείο θα χρειαστεί σίγουρα. Το τι είδους σχολείο όμως *είναι* αποφασιστικής σημασίας. Απο μέσο αναπαραγωγής της ταξικής αστικής κοινωνίας *πρέπαι να*

γίνα μέσο οικοδόμησης αταξικού ανθρώπου - κοινωνίας.

Έτσι η κατεύθυνση του πρέπει να είναι το σπάσιμο του στεγανού του σχολείου και η μεταφορά της μάθησης και της μετάδοσης της γνώσης στους ίδιους τους τόπους δουλειάς και της ενεργού κοινωνικής ζωής. Όπως όλοι οι θεσμοί του κράτους της μετάβασης πρέπει σιγα - σιγα να απονεκρώνονται, έτσι και ο θεσμός του σχολείου πρέπει να *ενέχει* τις συνθήκες της αυτοαναίρεσης σαν ιδιαίτερου θεσμού κάτω απ' την οπτική του «*σχολείου χωρίς σχολείο*» του σχολείου της μετάβασης που θα κλιμακώνεται απ' την κατώτερη προς την ανώτερη βαθμίδα. Αυτό σημαίνει ότι σιγα - σιγα θα πετυχαίνεται και η εξαφάνιση της ιδιαίτερης κοινωνικής κατηγορίας του σπουδαστή - φοιτητή και θα αναδειχίνεται ο εργαζόμενος - άμεσος παράγωγος που θα σπουδάζει και θα φοίτα όχι μόνο κατά τη «*σχολική ηλικία*», ή τις «*σχολικές ώρες*» αλλά σε κάθε στιγμή της ζωής του, κάτω απ' την αρχή: «*η κατάλληλη ώρα για να μάθεις κάτι, είναι όταν το χρειαστείς άμεσα*». Έτσι θα αναδειχίνεται όλο και περισσότερο ο «*φυλόσοφος*» άμεσος παράγωγος, για τον οποίο θα είναι ανοιχτές οι πιο πλατιές προοπτικές επιστημονικής τεχνικής και κοινωνικής μόρφωσης». Βέβαια για να μπορεί κάνας να μάθει κάτι την ώρα που το χρειάζεται πρέπει να υπάρχει δίπλα του και ο κάτοχος της ανάλογης γνώσης *εκείνη τη στιγμή*. Αυτός θα είναι ο εκπαιδευτής - επιστήμονας - ειδικός κ.λπ., γενικά ο φορέας της κατάλληλης εξειδικευμένης γνώσης, μαζί με όλη την αντίστοιχη και απαραίτητη υποδομή (εργαστήριο, ερευνητικό κέντρο κ.λπ.). Μ' αυτή την έννοια όμως το κύριο χαρακτηριστικό του εκπαιδευτή κ.λπ. δεν θα είναι ο ρόλος του σαν τέτοιου, αλλά ο ρόλος του σαν άμεσου παράγωγου, θα είναι και αυτός δίπλα στους άλλους άμεσους παράγωγους. Η σχέση εκπαιδευτού - εκπαιδευόμενων θα είναι *σχέση ανταλλαγής εμπειρίας από διαφορετικά επίπεδα*. Δεν θα συνεπάγεται καμία κοινωνική ανισότητα καμία ανταρτικότητα, καμία εμπέδωση της «*αυθεντίας*» του ειδικού καθηγητού. Οι μεν θα μαθαίνουν απ' τους δε και ο καθένας θα κρίνεται απ' το *πρακτικό αποτέλεσμα και την κοινωνική σημασία* των απόψεων του στην αντιμετώπιση των διαφόρων προβλημάτων είτε της παραγωγής είτε των κοινωνικών και πολιτικών σχέσεων. Σ' ένα τέτοιο σύστημα πραγματικών σχέσεων στην παραγωγική διαδικασία και την κοινωνική ζωή, ο κοινωνικός έλεγχος των «*άδικων*» απ' τους άμεσους παράγωγους θα είναι δυνατός και έτσι η τάση τους, στο να αναδείχονται σε ιδιαίτερη κοινωνική κατηγορία με άμεσες επιπτώσεις στην πολιτική εξουσία, θα εξασθενίζει συνεχώς. Αλλά όχι μόνο αυτο. Σ' ένα τέτοιο σύστημα, θα μπορεί η κοινωνία να γίνεται συλλογικός κάτοχος χρήσιμης μόνο γνώσης κι όχι άχρηστης, πράγμα που συμβαίνει σήμερα σε μεγάλο ποσοστό. (Η χρήσιμη γνώση αποχτιέται κύρια έξω απ' το σχολικό σύστημα, ή μέσα σε αυτο, σε σύγχρονες - αναπτυγμένες καπιταλιστικές κοινωνίες). Ο εκπαιδευόμενος θα αποχτάει γνώσεις όχι πια με το σκεπτικό ότι μπορεί κάποτε να του χρειαστούν. Ο εκπαιδευτής - ειδικός θα αισθάνεται και ο ίδιος *δημιουργός* και συμμετοχος κι όχι απλός «*μεταδότης*» γνώσεων. Έτσι η σημερινή διάσπαση της πνευματικής και χειρωνακτικής εργασίας σιγα - σιγα θα αμβλύνεται. Τα παραπάνω ανταποκρίνονται περισσότερο στην ανώτερη βαθμίδα της εκπαίδευσης, που όπως γίνεται αντιληπτό θα είναι συνεχής, και έξω απ' ένα θεσμό τύπου Πανεπιστημίου. Όμως για τη νέα γένια που ακόμα δεν μπορεί να είναι άμεσος παράγωγος, θα ήταν απαραίτητο ένας εκπαιδευτικός μηχανισμός με ένα πρόγραμμα σπουδών που θα οργάνωνε φυσικά έκτος των άλλων και τη συμμετοχή της ν.γ. στην εργασία και την ενεργό κοινωνική ζωή. Κάθε οργανωμένο κύτταρο ζωής (π.χ. κοινότητα καταναλωτών, σε χωρίο ή πόλη, εργοστάσιο, αγροτική φάρμα, κοινότητα ψαράδων, νοσοκομείο, εκδοτικός οργανισμός, στούντιο τηλεόρασης κ.λπ.), θα είχε το σχολείο του, απ' όπου η ν.γ. εκ περιτροπής θα μπορούσε να πέρασα για ένα χρονικό διάστημα. (Υποχρεωτικά ίσως, αλλά όχι απαραίτητα με την ίδια σαρα). Το σχολείο αυτο θα ήταν οργανωμένο κοινοτικά απ' τους μαθητές, τους δασκάλους - καθηγητές και τους εκπροσώπους του εξωτερικού οργανωμένου κοινωνικού κυττάρου και θα λατούργα αυτοδιαχειριστικά. Περνώντας λοιπόν η ν.γ. απο μια σαρα τέτοιων σχολείων θα αποχτά μία εμπειρία απ' όλες τις κοινωνικές δραστηριότητες και ταυτόχρονα θα τις *μελετάει* θα τις *γενικεύει* και θα τις *ολοκληρώνει*. Η διδασκαλία δηλαδή δε θα είναι μόνο εμπειρική, θα επεξεργάζονται τις εμπειρίες και

θεωρητικά. Και δω θα παίζουν ρόλο οι δάσκαλοι - καθηγητές. Επίσης η διδασκαλία *δεν θα είναι οργανωμένη στη βάση μαθημάτων*, γιατί η ίδια η ζωή πρέπει να βιώνεται στο σχολείο και επειδή αυτή είναι μια αδιάσπαστη ολότητα δεν μπορούμε να τη διασπάσουμε σε «μαθήματα». Οι ομάδες των μαθητών (στο βαθμό που θα υπάρχουν «τάξεις» θα σχηματίζονται στη βάση της ηλικίας) μαζί με το δάσκαλο - καθηγητή, συμμετέχοντας στη δραστηριότητα της επιμέρους οργανωμένης κοινότητας των άμεσων παράγωγων θα διδάσκονται όχι μόνο απ' το δάσκαλο - καθηγητή, αλλά και απ' τους άμεσους παράγωγους, τους οποίους ταυτόχρονα θα βοηθάνε. Έτσι σ' αυτή τη διαδικασία, ο άμεσος παράγωγος γίνεται και ο ίδιος εκπαιδευτής της ν.γ. (Όπως αναφέρθηκε παραπάνω θα είναι ταυτόχρονα και εκπαιδευόμενος όσον άφορα το πέρασμα του σ' ένα ανώτερο επίπεδο γνώσης, στο ερευνητικό εργαστήριο με τη βοήθεια του ειδικού - εκπαιδευτού). Ο δάσκαλος - καθηγητής θα διδάσκει τους μαθητές, θα διδάσκεται απ' τους άμεσους παράγωγους και απ' τους άδικους και συμμετέχοντας θα αισθάνεται και αυτός δημιουργός κι όχι μόνο «μεταδότης» γνώσεων, οι οποίες γνώσεις θα κρίνονται για τη σημασία τους στην πράξη. Οι μαθητές θα διδάσκονται σε κάθε θέμα ακολουθώντας 3 φάσες: α) φάση «ανάλυσης - μύησης» απ' τους δασκάλους, καθηγητές και άμεσους παράγωγους στον τόπο της παράγωγης και της κοινωνικής ζωής. β) φάση «μίμησης - αναπαραγωγής» απ' τους μαθητές στον ίδιο τον τόπο δουλείας, βοηθούμενοι απ' τους παραπάνω, γ) Φάση «σύνθεσης - δόμησης - παραγωγικής δημιουργικής εργασίας», απ' τους μαθητές όχι κατ' ανάγκην στον τόπο δουλείας, αλλά στα εργαστήρια ή σπουδαστήρια του σχολείου όπου θα ταξινομούν και θα οργανώνουν τα αποτελέσματά και τα συμπεράσματα της δουλειάς και έρευνας τους με τη βοήθεια των δασκάλων - καθηγητών, και σε *συλλογική βάση**. Είναι φανερό ότι σε μια τέτοια διαδικασία μάθησης δε θα υπάρχουν εξετάσεις, ούτε βαθμολογία (έκτος ίσως απ' τη συλλογική). Το κριτήριο θα είναι το κοινωνικό χρήσιμο αποτέλεσμα της δουλειάς των μαθητών. Επίσης ο «επαγγελματικός προσανατολισμός» με τη σημερινή μορφή δε θα υπάρχει. Περνώντας απο μια τέτοια διαδικασία μάθησης ο νέος ή η νέα ήδη σύμφωνα με τις ατομικές τους κλίσεις και τις συλλογικές κοινωνικές ανάγκες (που θα του γίνονται καθαρές στη σχολική κοινότητα θα είναι σε θέση να διαπίστωσα ποια ειδικευση θέλα και σε ποιο πεδίο της παράγωγης θέλα να γίνει άμεσος παράγωγος (π.χ. δε θα υπάρχει η αδικευση του ιστορικού, γιατί ο καθένας θα μόρα να είναι τέτοιος). Μια τέτοια απόφαση θα είναι εντελώς αποδεσμευμένη απ' τα σημερινά κριτήρια επιλογής επαγγελματών στη βάση του κοινωνικού ρόλου και των κοινωνικών προνομίων, που κουβαλάνε μαζί τους τα επαγγέλματα (π.χ. θα γίνει κάποιος γιατρός επειδή θα του αρέσει πραγματικά και θα χρειάζονται γιατροί, κι όχι γιατί σα γιατρός αργότερα θα τα «οικονόμησα» γερα).

Η κατεύθυνση αυτή εξασφαλίζει σε μεγάλο βαθμό το ξεπέρασμα του σημερινού πολιτικοϊδεολογικού δυλήματος: «Ποιος είναι ο κεντρικός άξονας της εκπαίδευσης: Ο ανθρωπισμός - ουμανισμός ή ο τεχνοκρατισμός - επιστημονισμός» με την έννοια ότι στο κέντρο είναι ο άνθρωπος και οι ανάγκες του ή οι ανάγκες της παράγωγης και της τεχνολογικής ανάπτυξης*. Η αντίθεση των 2 αυτών αντιλήψεων μόρα και ξεπερνιέται στα πλαίσια αυτής της διαδικασίας με την παιδαγωγική: Το *παιδί - άτομο* είναι το *κέντρο* της παιδαγωγικής διαδικασίας, όχι όμως *1 ορχή της*. Δεν ξεκινάμε απ' αυτο, αλλά *φθάνουμε* σ' αυτο (το παιδί) και τις ανάγκες του, ξεκινώντας απ' το περιβάλλον, την κοινότητα, το εργοστάσιο ή φάρμα, την ιδεολογία ή πολιτική, που αποτελούν τη *συλλογικότητα* και το ιστορικό πλαίσιο μιας αναπτυσσόμενης αταξικής κοινωνίας. Το άτομο έχει ένα πλατύ τομέα ατομικής πρωτοβουλίας και δραστηριότητας και μόρα ενεργά να συμμετέχα σ' ένα *συλλογικό σύστημα ατομικής συναίνεσης* (του οποίου οι βάσεις βέβαια συνεχώς θα αμφισβητούνται απ' τη γενικότερη ταξική πάλη), όπου η αντίθεση ατομι-

* Η μέθοδος θα πρέπει να είναι η μέθοδος της ανάπτυξης κριτικού πνεύματος και της κριτικής αντιμετώπισης των πάντων απ' το παιδί.

* Αυτό στην παιδαγωγική εκφράζεται με το δίλημμα: παιδοκεντρισμός ή κοινωνικοκεντρισμός.

κων - κοινωνικών αναγκών ξεπερνιέται γιατί οι φυσικές, έμφυτες κλίσεις που έχει το παιδί (και άρα τα ενδιαφέροντα του) βρίσκονται περισσότερο σε συμφωνία παρα σ' αντίθεση με τη συνείδηση του ανθρώπου της αταξικής κοινωνίας. (Σύμφωνα με το Μαρξ της «Γερμανικής Ιδεολογίας», ο άνθρωπος είναι ικανός για όλων των ειδών τις δραστηριότητες και μπορεί να εκπαιδευτεί σ' οποιοδήποτε κλάδο, αρκεί να το θέλει και να το καθορίζει ο ίδιος. Εξ άλλου σύμφωνα με το Βαγο: οι ανθρώπινες ικατότητες και ενδιαφέροντα εξαρτιώνται συνεχώς και περισσότερο απο τις δραστηριότητες που οι ίδιοι οι άνθρωποι επιτελούν).

Τα μέσα (όχι μαθήματα) για μια τέτοια εκπαίδευση θα μπορούν να είναι:

Α) Η γλώσσα σα μέσο ελεύθερης έκφρασης, αλληλοκατανόησης, ανταλλαγής σκέψεων και απόψεων, συναισθημάτων κλπ. κι όχι μέσο εξάσκησης και πειθαρχίας με την «ορθογραφία» και το «συντακτικό». Όλοι οι άνθρωποι, ιδιαίτερα οι «αμόρφωτοι» χειρίζονται πολυ καλύτερα τον προφορικό λόγο παρα το γραπτό. Ενω το παιδί μαθαίνει να μιλα πολυ νωρίς κάτω απο ψυχολογικά ευνοϊκές συνθήκες, η γραφή αποτελεί ένα σημαντικό μέσο για την αυταρχική κοινωνικοποίηση του μέσω του σχολείου. Η γραπτή γλώσσα έχει μία τυποποιημένη τεχνική, συγκεκριμένο τόνο, σύνταξη και ύφος και απο άποψη δομής είναι *μονολογικο* μέσο που δύσκολα μπορεί να αποκατάσσεια το διάλογο και μια κριτική μεταξύ του παράγωγου του βιβλίου και του αναγνώστη. Γι' αυτο ο προφορικός λόγος θα είναι το κύριο μέσο. Σ' αυτο θα βοηθήσουν πολυ τα νέα ηλεκτρονικά μέσα επικοινωνίας; ραδιόφωνο, μαγνητόφωνο, κινηματογράφος, τηλεόραση, Video κλπ. όπου εμφανίζονται νέες σχέσεις υποκειμένου - αντικείμενου, παράγωγου - καταναλωτή με την έννοια ότι απ' τη δομή τους μπορεί να είναι χειραφετιστικά γιατί *καθένας μπορεί να γίνει ταυτόχρονα πομπός και δέκτης* και να παράγει και αναπαράγει π.χ. με Video οτιδήποτε. Το βιβλίο βέβαια θα είναι απαραίτητο στο σχολείο μόρα να χρησιμοποιηθεί σα μερική περίπτωση των μέσων επικοινωνίας. Μάλιστα θα μπορούν να γράφονται και να παράγονται απ' τα ίδια τα παιδιά με τη βοήθεια των δασκάλων χάνοντας έτσι και τη φετιχιστική τους υπόσταση. Οι βιβλιοθήκες θα υπάρχουν, όμως η τάση, υπάρχει ήδη απο τώρα, θα είναι οι «τράπεζες γνώσεων» και στα σχολεία.

Β) Τα φυσικομαθηματικά σαν μια άλλη θεμελιώδη γλώσσα, με τη βοήθεια των οποίων η ν.γ. θα κατανοεί πώς λατουργει ο εξωτερικός κόσμος και η ίδια η ζωη στα πλαίσια του, στην οποία γλώσσα θα μπορούν να διατυπώνονται τα υπάρχοντα πραγματικά προβλήματα για την επίλυση τους στη βάση των σύγχρονων και κοινωνικά *ωφέλιμων* κατακτήσεων των επιστήμων με σκοπό βέβαια το όφελος της ίδιας της ζωης σε μια σωστή σχέση με το περιβάλλον (απο οικολογική σκοπιά). Τα μαθηματικά ειδικά, όχι πια μέσο για εξάσκηση και παθάρηση του πνεύματος των μαθητών, αλλά μέσο για τη διατύπωση *μοντέλων* όσο γίνεται πιο κοντά στην πραγματικότητα και που οι θεωρητικές λύσεις εφαρμοζόμενες κάθε φορα στην πράξη θα δίνουν τη δυνατότητα όχι μόνο να οδηγείται πάρα πέρα η ίδια η πράξη, αλλά τα ίδια τα θεωρητικά μοντέλα να διορθώνονται και να ρυθμίζονται (ή να απορρίπτονται ανάλογα), για να ανταποκρίνονται περισσότερο στην πραγματικότητα.

Γ) Η Ιστορία με τη μορφή της κοινωνικής ανάλυσης και έρευνας που θα βοηθήσει τη νέα γένια στην κατανόηση της λειτουργίας της κοινωνίας μέσα απ' την ιστορική της εξέλιξη (πρωτόγονη κοινωνία, δουλοκτητική, φεουδαρχία, καπιταλισμός κλπ.). Και αυτο και στο επίπεδο της παράγωγης και των κοινωνικών - ταξικών σχέσεων και στο επίπεδο των θεσμών, των φυλοσοφικών, θρησκευτικών αντιλήψεων και της κουλτούρας και της τέχνης. Ο στόχος βέβαια θα είναι όχι η ιστορία για την ιστορία, αλλά η σημασία του να καταλάβει κάνας την κοινωνική εξέλιξη όχι μόνο απ' την άποψη του παρελθόντος, αλλά κύρια για το παρόν και τις δυνατότητες των μελλοντικών εξελίξεων*, έτσι που σιγα - σιγα να μόρα η επιλογή της μιας ή της όλ-

* Γιατί όπως λέει ο Καστοριάδης, *κατα κάποιον τρόπο σε κάθε δεδομένο κοινωνικό σχηματισμό υπάρχει σαν παρόν το κοινωνικό - ιστορικό και αυτών που δεν υπάρχουν πια και αυτών που βρίσκονται άλλου κι ακόμα και αυτών που πρόκειται να γεννηθούν*. (Φαντασιακή θέσμιση της κοινωνίας).

λης εξέλιξης να γίνεται όσο γίνεται πιο συνειδητή απ* το ιστορικό υποκείμενο, τους άμεσους παράγωγους (Η εξέλιξη της σημερινής εργατικής τάξης και των εργαζόμενων).

Ένα παράδειγμα: Όταν θα γίνεται η μελέτη της οργάνωσης της εργασίας στο εργοστάσιο θα δίνεται η δυνατότητα να αντιμετωπιστεί ιστορικά το ζήτημα, πώς έφθασε η παράγωγή σε μια τέτοια οργάνωση, τι πρέπει να γίνει πάρα πέρα, τι πρέπει ν' αλλάξει κ.λπ. Έτσι θα δίνεται η δυνατότητα κριτικής και αμφισβήτησης της υπάρχουσας κατάστασης και δημιουργίας συνεχώς καινούριων συνθηκών εργασίας που θα βελτιώνουν φυσικά τη θέση των άμεσων παράγωγων.

Δ) Καλλιτεχνικές δραστηριότητες στους διάφορους κλάδους όπου δίνεται μεγάλη ελευθερία στο κάθε άτομο να εκφραστεί σύμφωνα με τις κλίσεις του και τα ενδιαφέροντα του και γίνεται παράγωγος ολοκληρωμένων καλλιτεχνικών έργων, όπου η κοινωνική τους σημασία θα κρίνεται βέβαια απ' το σύνολο της σχολικής κοινότητας.

Ε) Τα σπορ με στόχο τη σωστή ανάπτυξη του σώματος ταυτόχρονα μέσα και απ' τη μελέτη της φυσιολογίας του, της υγιεινής του και των λειτουργιών του, ώστε να υπάρχει μια σωστή σχέση του ατόμου με το σώμα του, του συναισθηματικού - ψυχολογικού του κόσμου με τη λογική του, κόντρα στα διάφορα κόμπλεξ που έχει ο σημερινός άνθρωπος. Ειδικότερα ο στόχος πρέπει να είναι όχι η ανάδειξη σούπερ - αθλητών ή ρεκόρ με την απαραίτητη γι' αυτό εξαντλητική, καταπιεστική προετοιμασία. Ούτε η ανάδειξη ενός σώματος - εμπόρευμα με ανταλλακτική αξία στις διαπροσωπικές σχέσεις, αλλά η ανάπτυξη ενός σώματος - έκφραση της προσωπικότητας, όπου αισθάνεται άνετα το άτομο παίρνοντας το θώκος είναι στις διαπροσωπικές και σεξουαλικές του σχέσεις.

ΣΤ) Οι κοινωνικές - πολιτικές δραστηριότητες που οι νέοι θα επιδίδονται όχι μόνο στα πλαίσια της σχολικής κοινότητας, όπου ο καθένας θα αναλάμβανα κάποια κοινωνική ευθύνη εκ περιτροπής, αλλά με τη συμμετοχή της σχολικής κοινότητας στις δραστηριότητες του επι Μέρους οργανωμένου κύτταρου ζωής, οι οποίες δραστηριότητες θα έχουν άμεσα σχέση με τα κοινωνικά και πολιτικά προβλήματα όλης της κοινωνίας. Όπως είναι φανερό, το αίσθημα της κοινωνικής και πολιτικής ευθύνης, η ν.γ. θα το αποχτάα βιώνοντας το καθημερινά.

Στοιχεία μιας τέτοιας κατεύθυνσης έχουν διατυπωθεί και στο πρόγραμμα για το «Ενεργό βιομηχανικό σχολείο» του σοβιετικού παιδαγωγού Μπλονσκι και στο πρόγραμμα για το «ενιαίο σχολείο εργασίας» στη Ρωσία του 1918), απ' τους «επιτρόπους του λαού» υπο την καθοδήγηση της Κρούπτσκαγια, καθώς επίσης και κατά τη διάρκεια της πολιτιστικής επανάστασης στην Κίνα. Ακόμα - ακόμα και στο «Χάρτη του σύγχρονου σχολείου» από το Συνεργατικό Ινστιτούτο του σύγχρονου σχολείου (I.C.E.M.) (Κίνημα Φρενε όπως ονομάστηκε) τον Απρίλη του 1968 στη Γαλλία. Βέβαια οι απόψεις αυτές για την εκπαίδευση ηττήθηκαν και στη Ρωσία και στην Κίνα πρόσφατα, όχι όμως για τον ουτοπιστικό τους χαρακτήρα, αλλά απ' τη διαφορετική κατεύθυνση που πήρε η ανάπτυξη των παραγωγικών σχέσεων, που έβαλαν σαν κύριο στόχο στην εκπαίδευση, το στόχο του «πολιτικά διαπαιδαγωγμένου άδικου» με διαδικασίες που ξεκινούσαν απ' την κορυφή.

Το πρόγραμμα μιας τέτοιας εκπαίδευσης της ν.γ. μόρρα να καθοριστεί κεντρικά για όλα τα σχολεία μόνο όταν άφορα τις κεντρικές καταθύνας. Δεν μόρρα και δεν πρέπα να είναι λεπτομερικό και αυστηρά καθορισμένο, θα συγκεκριμενοποιείται και θα εμπλουτίζεται για κάθε σχολείο απ' την κάθε επιμέρους κοινότητα των άμεσων παράγωγων σύμφωνα με τις ανάγκες της και τις ιδιαιτερότητες της. Αυτό σημαίνα ότι το κάθε επιμέρους σχολείο θα είναι κάτω απο τον έλεχο της επιμέρους κοινότητας, σε άμεση σχέση βέβαια με τα κέντρα άσκησης της πολιτικής εξουσίας. (Το άρθρο 27 π.χ. του διατάγματος των επιτρόπων του λαού για το ενιαίο σχολείο εργασίας της ΕΣΣΔ λέα: «Το υπεύθυνο όργανο για την αυτοδιαχείριση του σχολείου είναι το σχολικό συμβούλιο. Αποτελείται α) απ' όλους τους εργαζόμενους στο σχολείο β) απο αντιπροσώπους του ενεργού πληθυσμού της περιφέρειας σε αναλογία 1/2 των εργαζόμενων στο σχολείο γ) απο μαθητές των πιο μεγάλων ηλικιών (12 χρονών και πάνω) με την ίδια αναλογία

και δ) απο ένα αντιπρόσωπο της υπηρεσίας για την εκπαίδευση του λαου»).

Το αν θα είναι ουσιαστικά δυνατός αυτός ο έλεγχος, θα εξαρτηθεί πολυ απ' το ποια κατεύθυνση θα πάρει η ανάπτυξη της ίδιας της οικονομίας και της τεχνολογίας, απ' το ποια μορφή οργάνωσης της εργασίας και της ενεργού κοινωνικής ζωής θα επικρατήσει, απ' το ποια μορφή διαχείρισης και πολιτικής εξουσίας θα υλοποιηθεί και στις «μικρές σχέσεις» (επι μέρους κοινότητα) και στις «μεγάλες σχέσεις» (κοινωνία). Η πάλη σ' αυτα τα σημεία θα είναι αποφασιστική και νια την κατεύθυνση που θα πάρει το σχολείο. Αν π.χ. η τεχνολογία στην οποία θα στηριχτεί η ανάπτυξη θα είναι τέτοια, που θα μπορεί να πραγματοποιείται στηριζόμενη κύρια στην ύπαρξη των «ειδικών» τεχνοκρατών και στην ανάδειξη κοινωνικά ενος «επιστημονικού ιερατείου», τότε είναι φανερό ότι *συλλογικά* η κοινότητα δεν μπορεί ν' ασκήσει έναν τέτοιο έλεγχο. Ο έλεγχος και του σχολείου (έκτος των άλλων θεσμών) θα πέσει στα χέρια των «άδικων» της επιστήμης, της τεχνολογίας, της διαχείρισης, της πολιτικής κ.λπ., που όσο «κόκκινοι» και αν είναι θα έχουμε τις γνωστές συνέπειες.

Το πρόβλημα λοιπόν και για την εκπαίδευση στην κοινωνία της μετάβασης είναι και θα παραμένει καθαρά πολιτικό. Θα κριθεί, όπως και οι άλλοι θεσμοί, απ' την ταξική πάλη. Η σημερινή εργατική τάξη και οι εργαζόμενοι ανατρέποντας την αστική κοινωνία, θα πρέπει να βάλουν στόχο την αναίρεση τους σαν τέτοιον που είναι σήμερα και το μετασχηματισμό τους σε άμεσους παράγωγους με τα χαρακτηριστικά που έχουν αναφερθεί πιο πάνω. Γι' αυτο απ' την αρχη, αμέσως μετα την ανατροπή, η εκπαίδευση και η *παιδεία* γενικά δεν θα περιορίζεται μόνο στη ν.γ. κι ούτε θα γίνεται μόνο στο σχολείο της μετάβασης. Θα άφορα όλο το λαο και θα οργανώνεται απ' την κοινότητα με τη βοήθεια κύρια των νέων μέσωσ επικοινωνίας, που θα διευκολύνουν πολυ για αυτο. (Ήδη μια τέτοια πρακτική εφαρμόστηκε στην Κίνα της πολιτιστικής επανάστασης στις λαϊκές κομμούνες και στους τόπους δουλειάς, με μαθήματα, συζητήσεις κ.λπ.). Μ' αυτο τον τρόπο, δηλαδή με τη γνώση και την πληροφόρηση που θα έχουν οι εργαζόμενοι, θα μπορούν απο καλύτερες θέσεις να διεξάγουν την ταξική πάλη και θα μπορούν να αποφασίζουν και να ελέγχουν πιο ουσιαστικά έχοντας όλο και περισσότερη *επίγνωση*.

3. Τι μπόρα να γίνει στις δοσμένες συνθήκες

Σήμερα, με την κρίση και αμφισβήτηση, ειδικά απ' τη νεολαία, των άξιων και των δομών της αστικής κοινωνίας και ιδιαίτερα με την κρίση που μαστίζει την εκπαίδευση, είναι δυνατή, όπως αναφέρθηκε και πάρα πάνω, η δημιουργία ενος ρεύματος, ενος κινήματος εκπαιδευτικών, μαθητών, σπουδαστών και φοιτητών, όχι βέβαια ξεκομένου απ' το γενικότερο κίνημα, που να εκφράζει τη στρατηγική της εργατικής τάξης και των εργαζόμενων, με στόχους: α) Την προβολή του οράματος της εργατικής τάξης για την εκπαίδευση στα πλαίσια του οράματος για όλη την κοινωνία β) Το μπλοκάρισμα των στόχων της σημερινής καπιταλιστικής εκπαίδευσης γ) Την ανάδειξη και τη δημιουργία, ήδη απο τώρα, στοιχείων και σπερμάτων της μελλοντικής εκπαίδευσης όπου είναι δυνατό αυτο. Αυτοί οι στόχοι είναι αδιαχώριστοι και αλληλεπικαλύπτονται: ένα τέτοιο κίνημα, διαμορφώνοντας μια ολοκληρωμένη πρόταση για την εκπαίδευση προς την κατεύθυνση που αναλύθηκε πιο πάνω, προβάλει αυτη την πρόταση προπαγανδιστικά όχι μόνο στο χώρο της εκπαίδευσης, αλλά σ' ολόκληρη την κοινωνία (με την κατάλληλη γι' αυτο οργάνωση). Σε σχέση με την υπάρχουσα πολιτική εξουσία και κυβέρνηση μπόρα να επεξεργαστεί μια πρόταση για μια μεταρρύθμιση στο περιεχόμενο και στη λειτουργία της εκπαίδευσης που να εντάσσεται στη σοσιαλιστική προοπτική, αλλά να είναι δυνατή η υλοποίηση ορισμένων στοιχείων της στις σημερινές συνθήκες. *Τι ειδους όμως μεταρρυθμίσεις χωράνε σε μια σοσιαλιστική στρατηγική;* Το πρόβλημα είναι γενικότερο. Δεν άφορα μόνο την εκπαίδευση. Μπορούμε να απαντήσουμε αν προσεγγίσουμε το πρόβλημα απ' την εξής σκοπιά:

1) Προοδευτική και συνεχής βελτίωση του καπιταλιστικού συστήματος μέσω μεταρρυθμίσεων δε θα μας οδηγήσει ξαφνικά στην επιθυμητή σοσιαλιστική - κομμουνιστική κοινωνία.

II) Η εναπόθεση των ελπίδων μας στην περιβόητη «κρίση» του καπιταλισμού που απο μόνη της σε μία στιγμή όξυνσης θα φέρει την κατάρρευση του δε δικαιολογείται πια καθόλου, γιατί ο καπιταλισμός απέδειξε ότι ξέρει και μπορεί να ξεπερνά την εκρηκτική όξυνση της.

III) Ο εφησυχασμός και η προσδοκία ότι ο αυθόρμητος ξεσηκωμός των δυσαρεστημένων μαζών θα δώσει τη λύση απο μόνος του χωρίς να υπάρχει η συνείδηση και η γνώση για το πού πάμε, μάλλον μας απαλλάσσει απ' τις ευθύνες μας και λειτουργεί σα δικαιολογία (αυτο δε σημαίνει 6- !εν είναι απαραίτητος ο αυθορμητισμός, απλα ότι δεν επαρκεί).

IV) Η λύση «θα είναι αποτέλεσμα μόνο μιας συνειδητής και μακρόχρονης δράσης της οποίας το ξεκίνημα μπορεί να είναι η σταδιακή πραγμάτωση μιας συνεκτικής κλίμακας μεταρρυθμίσεων, που εξέλιξη της όμως δεν μπορεί παρα να είναι μια ακολουθία συγκρούσεων, περισσότερο ή λιγότερο άγριων, που άλλοτε οδηγούν στη νίκη κι άλλοτε στην ήττα και που στο σύνολο της θα τείνει να διαμορφώσει και να οργανώσει τη σοσιαλιστική θέληση και συνείδηση των εργαζόμενων μαζών» (Αντρέ Γκρόζ: «Μεταρρύθμιση και επανάσταση» εκδόσεις «Γράμματα»), και που στην κατάλληλη στιγμή βοηθούσης της «κρίσης», της εσωτερικής και εξωτερικής ταξικής «συγκυρίας», οι εργαζόμενες μάζες παρεμβαίνουν, οξύνουν την κρίση και δίνουν την τελική σύγκρουση για την κατάκτηση της πολιτικής εξουσίας, που είναι πλέον επιβεβλημένη γιατί θα μπορεί κιόλας να ξεπεραστεί η κρίση. Αυτές οι μεταρρυθμίσεις δε βάζουν βέβαια στόχο να δημιουργηθούν «νησίδες σοσιαλισμού» στον «καπιταλιστικό ωκεανό», που είναι αδύνατο, απλώς βοηθάνε στην κατάκτηση «στρατηγικών θέσεων» με τη δημιουργία οργάνων αυτοδιεύθυνσης, άμεσης δημοκρατίας και ελέγχου απ' τους εργαζόμενους και το λαο. Δεν μπορούν να πραγματοποιηθούν με μια εκλογική νίκη στο κοινοβούλιο, γιατί αυτή δε δίνει και την εξουσία για την υλοποίησή τους, μπορούν μόνο να γίνουν αν υπάρχει η δυνατότητα κινητοποίησης του ίδιου του κόσμου. Επίσης δε θα πρέπει να επιδιώκεται η πραγμάτωση κάθε μιας μεταρρύθμισης χωριστά, αλλά η οργανική τους σύνδεση (πώς και απο ποιον;) και η ένταξη τους στη σοσιαλιστική προοπτική με την έννοια ότι δε θα πρέπει να υπάρχει «ο διαχωρισμός της μεταρρυθμιστικής στιγμής απο την επαναστατική», γιατί διαφορετικά μπορούν να ενσωματώνονται στο σύστημα. Ακόμα παραπέρα: οι ενδιάμεσες αυτές μεταρρυθμίσεις δεν πρέπει να παίρνονται σαν αυτοσκοποί και σα σκαλοπάτια, αλλά σα μέσα και δυναμικές στιγμές μιας αγωνιστικής διαδικασίας, όπου τα όριά τους δίνουν τη δυνατότητα να αποκαλύπτεται η αναγκαιότητα της ριζικής Ρήξης και της σοσιαλιστικής ανατροπής απ' τις κοινωνικές δυνάμεις, που τη στιγμή της μεταρρύθμισης, δεν είναι ακόμα έτοιμες και άρα πρέπει να ετοιμαστούν γι' αυτήν.

Αλλά ας επιστρέψουμε σ' ότι άφορα την εκπαίδευση σήμερα και ειδικά στη χώρα μας, όπου υπάρχει μία κυβέρνηση «αλλαγής» του ΠΑΣΟΚ, που μυλάει για «σοσιαλισμό», «λαϊκή συμμετοχή», «Αυτοδιοίκηση», «κοινωνικοποίηση», «κοινωνικό έλεγχο» κλπ. Μια μεταρρύθμιση για την εκπαίδευση, που μπόρα να προταθα απ' τους εκπαιδευτικούς, με κύριο στόχο τη ζύμωση της στην κοινωνία (αλλά που μπόρα και πρέπα να έχα και διεκδικητικό χαρακτήρα), πρέπα να έχα σαν κύριο στοιχείο τη ρήξη με τα μέχρι τώρα χαρακτηριστικά της.

Στοιχεία μιας τέτοιας πρότασης, όσον άφορα την πρώτη και δεύτερη βαθμίδα (για την τρίτη βαθμίδα μπόρα να αντιμετωπιστεί σε άλλο άρθρο), μπορούν να διατυπωθούν:

1) Το αναλυτικό πρόγραμμα των 11 τάξεων της στοιχαώδους και μέσης εκπαίδευσης (μια και καταργήθηκαν ήδη οι εξετάσας απ' το Δημοτικό στο Γυμνάσιο και απ' το Γυμνάσιο στο Λύκειο) θα πρέπα να έχα στόχο όχι προπαρασκευαστικό για την τριτοβάθμια εκπαίδευση. Ο σκοπός του θα είναι να αναπτύσα την προσωπικότητα, το κριτικό και ερευνητικό πνεύμα των μαθητών, να τους δίνα τη δυνατότητα, αλλά και τα εφόδια να εμβαθύνουν και να ερευνούν τα θέματα που θα τους απασχολήσουν. Όχι δυσβάσταχτος όγκος και ποσοτική απόκτηση γνώσεων, αλλά ποιοτική με την έννοια ότι θ' αποκτούν γνώσεις πάνω κύρια στις μεθόδους ανάλυσης και έρευνας, έτσι ώστε σ' οποιοδήποτε θέμα και στο σχολείο, αλλά και στη ζωη τους αργότερα, να μπορούν να βρίσκουν απαντήσας. Πιο συγκεκριμένα το αναλυτικό πρόγραμμα μπόρα να έχα 4 στόχους με ίση βαρύτητα ο καθένας:

α) Απόκτηση ποιοτικής γνώσης όπως αναφέρθηκε παραπάνω που θα εξυπηρετείται με μαθήματα (ακόμα είναι αναγκαίο να υπάρχουν) κατάλληλα να βοηθούν τους νέους να αντιληφθούν τον κόσμο που τους περιβάλλει στην εξέλιξη του, δίνοντας πληροφορίες και βασικά στοιχεία για τις σύγχρονες κατακτήσεις των επιστήμων καθώς και για τις θετικές ή αρνητικές επιπτώσεις αυτών των κατακτήσεων. Η γνώση αυτή δε θα είναι ετοιμοπαράδοτη και μασημένη, αλλά θα ανακαλύπτεται και θα ερευνάται και ταυτόχρονα θα αμφισβητείται.

β) Ανάπτυξη της σωματικής υγείας και ευρωστίας, όχι με το απλο μάθημα της Γυμναστικής 2-3 ώρες τη βδομάδα, αλλά με αθλητικές δραστηριότητες μέσα στο πρόγραμμα, ώστε όλοι οι μαθητές να ξέρουν να κολυμπούν, να κάνουν πεζοπορία ή ορειβασία, να παίζουν ποδόσφαιρο, μπάσκετ, βόλεϋ ή άλλα παιχνίδια μακριά από πρωταθλητισμούς με τα συνακόλουθα τους και την αντίθεση άνδρα - γυναίκας (αυτο συνδέεται άμεσα με το αίτημα για σχολικά κτίρια κατάλληλα).

γ) Καλλιέργεια αισθητηρίων, που δεν περιορίζεται στα καλλιτεχνικά μαθήματα (που πρέπει να αυξηθούν και να αναμορφωθούν), αλλά με πλήθος άλλες δραστηριότητες όπως θέατρο, μουσική, κινηματογράφος, χορός, κ.λπ. μέσα στο πρόγραμμα. Σκοπός η γνήσια και ελεύθερη έκφραση του εσωτερικού κόσμου των παιδιών κι όχι η καλλιέργεια ενός άλλου πρωταθλητισμού. Ούτε διαχωρισμοί του τύπου άνδρας - γυναίκα.

δ) Ανάπτυξη του αισθήματος κοινωνικής ευθύνης όχι με αντίστοιχα μαθήματα, αλλά με μια κατεύθυνση βιώματος της συλλογικότητας. Με ομαδικές δραστηριότητες, εργασίες, πρωτοβουλίες, διενέργεια μαθημάτων έξω απ' το σχολείο (εργοστάσιο, αγρόκτημα, Μουσείο, νοσοκομείο, λιμάνι κ.λπ.). Με δημιουργία αυτόνομης μαθητικής κοινότητας που δε θα υπόκειται σε κανένα νόμο, αλλά ο χαρακτήρας της θα δοθεί απ' τους ίδιους τους μαθητές.

Ο μη προκατασκευαστικός χαρακτήρας των 11 πρώτων τάξεων επιβάλλει τέλος να μη υπολογίζεται ο βαθμός της Α' και Β' Λυκείου για την εισαγωγή στα Α.Ε.Ι.

2) Το πρόγραμμα της Γ' Λυκείου (απ' τη στιγμή που υπάρχει σήμερα η αδυναμία κατάργησης των διαγωνισμών, γιατί για διαγωνισμούς πρόκειται κι όχι για εξετάσεις) να είναι καθαρά προπαρασκευαστικό, χωρίς άλλα μαθήματα που αντικειμενικά θα υποβαθμίζονται, αλλά μόνο με τις δέσμες προπαρασκευαστικών μαθημάτων των ανάλογων για κάθε κλάδο. Αν αφαιρεθούν σε 3-4 μαθήματα ΚΥΙ έχοντας μάθει πώς να μαθαίνουν τα προηγούμενα χρόνια, είναι δυνατόν να μάθουν όσα δε μαθαίνουν τώρα μέσα σε 6 χρόνια. (Έτσι αίρεται το επιχείρημα του λιγοστού χρόνου).

3) Το αναλυτικό πρόγραμμα πρέπει να πρόβλεπα ευρύ φάσμα μαθημάτων ανάμεσα στα οποία οι μαθητές να επιλέγουν. Ο αριθμός των προαιρετικών και των μαθημάτων επύλογης να μεγάλα όσο ανέβαινε ο μαθητής από κατώτερη σ' ανώτερη τάξη σε βαθμό που στο τέλος να είναι υποχρεωτικός ο αριθμός μόνο των μαθημάτων κι όχι τα μαθήματα. Επίσης να υπάρχει ισοτιμία μαθημάτων κι όχι πρωτεύοντα και δευτερεύοντα.

4) Το αναλυτικό πρόγραμμα Δημοτικού - Γυμνασίου Α' και Β' Λυκείου πρέπει να δίνει τη δυνατότητα στους μαθητές μαζί μ' όσα έχουν αναφερθεί μέχρι τώρα, ν' ανιχνεύσουν στην πράξη τις κλίσεις τους και το τι θέλουν ν' ακολουθήσουν αργότερα. Όχι αυτο να γίνεται με ένα μάθημα επαγγελματικού προσανατολισμού ή με τεστ, βαθμολογίες, συνεντεύξεις από ψυχολόγους, καθοδήγηση από δασκάλους, καθηγητές κ.λπ. πράγμα που οδηγεί σε επιλογές με ταξικά κριτήρια, και έχω στόχο την άμβλυνση της αντίφασης μεταξύ των πτυχίων που δίνει ο ε.μ. και των αναγκών σε ειδικότητες που έχει η αγορά εργασίας.

5) Το αναλυτικό πρόγραμμα δε χρειάζεται να είναι αυστηρά καθορισμένο- να είναι ελαστικό και να δίνει τη δυνατότητα για πρωτοβουλία στους δασκάλους - καθηγητές να καθορίζουν συλλογικά με βάση την ειδικότητα, τη συγκεκριμένη ύλη και τον τρόπο που θβ επιτευχθούν οι σκοποί του όλου προγράμματος. Ένα παράδειγμα: μάθημα ιστορίας σε μουσεία ή αρχαιολογικούς χώρους όπου αναι δυνατό, μάθημα Φυσικής ή Χημείας σε κάποιο ανάλογο εργοστάσιο, μάθημα Φυτολογίας ή Ζωολογίας σε αγρόκτημα ανάλογο, μάθημα Μαθηματικών π.χ. στο θέμα

Λογική και αριθμητικά συστήματα σ' ένα κέντρο προγραμματισμού, μάθημα κοινωνικής ευθύνης με συμμετόχες σε γενικές συνελεύσεις κάποιων συλλόγων ή συνδικάτων, μάθημα Μουσικής σε κάποιο ωδείο, μάθημα μέσων επικοινωνίας σε κάποιο εκδοτικό ή εφημερίδα ή στούντιο κ.λπ.

6) Για την υλοποίηση ενός τέτοιου προγράμματος χρειάζονται κατάλληλοι εκπαιδευτικοί, πράγμα που συνδέεται άμεσα με την εκπαίδευση τους στα Α.Ε.Ι., αλλά και τη συνεχή μετεκπαίδευση τους στις καινούριες επιτεύξεις και στους καινούριους προβληματισμούς όσον αφορά και την εξέλιξη της επιστήμης και τεχνολογίας και της παιδαγωγικής και φιλοσοφίας. Επίσης απαραίτητος όρος θα πρέπει να είναι τα ολιγομελή τμήματα, για να υπάρχει η δυνατότητα κάθε μαθητή να αντιμετωπίζεται και σαν ιδιαιτερότητα. Αυτό πρακτικά θα έχει σα συνέπεια την επάρκεια καθηγητών και το διορισμό όλων των αδιόριστων.

7) Όσον αφορά τα βιβλία: Κατάργηση του συστήματος ενός και μόνο εγκεκριμένου βιβλίου, που είναι εύκολη λύση για το δάσκαλο - καθηγητή και ευαγγέλιο και δόγμα για τους μαθητές. Στο βαθμό που θα υπάρχει ένα εγχειρίδιο σε κάθε μάθημα, δε θα πρέπει να δίνει έτοιμες απαντήσεις και λύσεις, αλλά να προκαλεί το ερέθισμα για έρευνα, να θέτει ερωτήματα να προτείνει θέματα (κύρια για ομαδικές εργασίες), να δίνει βιβλιογραφία. Μπορούν να υπάρχουν πολλά εγκεκριμένα βοηθήματα. Αυτό συνδέεται άμεσα με την ύπαρξη βιβλιοθηκών στα σχολεία. Εδώ βέβαια υπάρχει το πρόβλημα της συγγραφής αυτών των βιβλίων. Θα μπορούσε να υπάρχει το αίτημα της συγκρότησης επιτροπής από εκπαιδευτικούς κύρια, αλλά και άλλους επιστήμονες και καλλιτέχνες που θα υποδείχονται από τα συλλογικά όργανα τους. Επειδή και μ' αυτό τον τρόπο αν γράφουν δε σημαίνει ότι θα είναι και τέλεια, θα μπορούσε, στο τέλος κάθε σχολικής χρονιάς η τάξη να κάνει κριτική στο περιεχόμενο και τον τρόπο γραφής τους και να γίνει προσπάθεια γραφής τους απ' τους ίδιους τους μαθητές, όπως πιθανά θα τα ήθελαν αυτοί. Το αποτέλεσμα μιας τέτοιας προσπάθειας θα βοηθήσει να μπαίνει στη σχολική βιβλιοθήκη για τους επόμενους μαθητές. Αυτό βέβαια συνδέεται άμεσα, με εξοπλισμό των σχολείων με γραφικοτεχνικό υλικό (όφφσετ, πολύγραφος, εμφανιστήριο φωτογραφιών, ακόμα και τυπογραφείο).

8) Η μελέτη και η δουλειά των μαθητών να γίνεται στις σχολικές ώρες, στο σπουδαστήριο, βιβλιοθήκη, εργαστήριο κ.λπ. Στο σπίτι το πολυ συνοψίζουν και οργανώνουν τα αποτελέσματα και τα συμπεράσματα της δουλειάς τους. Ο ρόλος του δασκάλου - καθηγητή είναι να παρακολουθεί τα παιδιά σ' όλη τη διαδικασία, να τα βοηθάει και να προτείνει εναλλακτικούς τρόπους για την υπέρβαση των δυσκολιών και των αποριών τους, να διδάσκει κύρια μεθόδους σκέψης και έρευνας («αποδελτίωση» «καταγραφή» ή «πρόβλημα - υπόθεση» - «πείραμα» - «καταγραφή» - «συμπέρασμα» κλπ.), να διδάσκει χρήση οργάνων, να δίνει βιβλιογραφία κλπ.

9) Μια τέτοια πρόταση δεν μπορεί παρα να προτείνει την κατάργηση της ιδιωτικής εκπαίδευσης όπως επίσης και των φροντιστηρίων, είτε ιδιωτικών είτε «εθνικών» που φαίνεται ότι προτείνει η κυβέρνηση. Η θεσμοποίηση των φροντιστηρίων κάνει αποδέκτη την αδυναμία της εκπαιδευτικής διαδικασίας και επιστημοποιεί την ανάγκη για μαθήματα έξω απ' το σχολικό πρόγραμμα (πέρα απ' το ότι τα «Εθνικά Φροντιστήρια» δε θα μπορέσουν να συναγωνιστούν τα «καλά» ιδιωτικά). Εξ άλλου επειδή οι εξετάσεις στα Πανεπιστήμια είναι *διαγωνισμοί* (συγκεκριμένο ποσοστό μπαίνει κάθε φορά), κι αν υποθέσουμε ακόμα ότι η «αξιοκρατία» είναι καταξιωμένη στη συνείδηση της κοινωνίας και δεν μπορεί για πολύ καιρό ακόμα να αμφισβητηθεί, η κατάργηση τους (των φροντιστηρίων) δε στρέφεται ενάντια στην «αξιοκρατία» και απλώς οι διαγωνιζόμενοι θα διαγωνίζονται κάτω από πιο ομοιόμορφες συνθήκες (με πιο χαμηλό ίσως επίπεδο, που θα είναι όμως γενικό, αν υποθέσουμε ότι τα φροντιστήρια «ανέβαζαν» το επίπεδο). Αντιлоιπόν η κυβέρνηση να δώσει μεγάλα κονδύλια για τα Εθνικά και ενδοσχολικά Φροντιστήρια, καλύτερα να τα διαθέσει για την υλοποίηση μιας εκπαιδευτικής διαδικασίας προς την κατεύθυνση που έχει αναφερθεί μέχρι τώρα.

10) Μετατροπή των συλλόγων σε ουσιαστικούς παράγοντες της εκπαιδευτικής διαδικασίας. Έχοντας πληροφόρηση και γνώση αυτοί οι σύλλογοι γονιών (άρα ανάγκη μετα-

τροπής τους σε κέντρα αυτοοργάνωσης και αυτομόρφωσης). αλλά και το ενδιαφέρον και την καθημερινή επαφή με τα παιδιά τους, θα μπορούν να ασκούν ουσιαστικό έλεγχο στην εκπαιδευτική διαδικασία.

Η υλοποίηση μιας τέτοιας μεταρρύθμισης συνολικά, είναι φανερό ότι μπλοκάρει σε μεγάλο βαθμό τους στόχους της σημερινής εκπαίδευσης, χωρίς αυτο να σημαίνει ότι επι μέρους σημεία δεν είναι δυνατό να ενσωματωθούν απ' αυτά. Δεν θα πρέπει να υπάρχει η αυταπάτη, ότι μπορεί να γίνει αποδέκτη συνολικά απ' την κυβέρνηση της «αλλαγής», ή σε περίπτωση που γινόταν αποδέκτη, ότι ανατρέπονται εντελώς οι στόχοι και η λογική της καπιταλιστικής εκπαίδευσης (π.χ. ο «μη προπαρασκευαστικός» χαρακτήρας της απ' τη στιγμή που θα υπάρχουν οι διαγωνισμοί στα Α.Ε.Ι. δεν μπορεί να πραγματοποιηθεί ουσιαστικά, απλώς θα χτύπαγε την «εντατικοποίηση» των σπουδών) και έχουμε «επανάσταση».

Τα όριά της όμως πρέπει να αντιμετωπίζονται και να καταδειχθούν όχι άπλα σαν αδυναμίες οικονομικών μέσων και χρόνου (που μπορεί π.χ. να υποστηρίξει και η κυβέρνηση της «αλλαγής»), αλλά σαν αδυναμίες και όρια των ίδιων των δομών και της ταξικής και πολιτικής εξουσίας που υπάρχει. Να γίνεται φανερό προς την κοινωνία, ότι η υλοποίηση της είναι πολιτική επιλογή, γιατί τα οικονομικά μέσα μπορούν να βρεθούν χωρίς το κύριο βάρος να πέφτει στις πλάτες του λαού.

Για να μπορεί μάλιστα να φαίνεται αυτο καλύτερα πρέπει ορισμένοι στόχοι να πραγματοποιούνται και να ολοκληρώνονται ανεξάρτητα, στηριζόμενοι στις πρωτοβουλίες και στις δυνατότητες που έχουμε άμεσα σήμερα.

Έτσι ανεξάρτητα απ' το τι μπορεί να πετύχει ένα κίνημα εκπαιδευτικών διεκδικώντας μια τέτοια λογική απ' την πολιτική εξουσία για την εκπαίδευση, πρέπει να έχει ταυτόχρονα μια πράξη και μια πολιτική, που να ευνοεί τη ζύμωση της στην κοινωνία, βάζοντας και υλοποιώντας στόχους όπως οι παρακάτω:

A) Να αμφισβητήσει και να μπλοκάρει το ρόλο της απο «καθ' έδρας» αυθεντίας και γενικά να απομυθοποιήσει την ιεραρχία, χτυπώντας την έδρα σα θεσμό που α priori δίνει εξουσία και κύρος σ' αυτόν που κατέχει τον τίτλο. Στις δοσμένες συνθήκες όταν η αμφισβήτηση αυτή γίνεται απο μεμονωμένους δασκάλους - καθηγητές, είναι δυνατό να στρέφεται ενάντια στους ίδιους (κριτική του εκπαιδευτικού καταστημένου για «αδυναμία» επιβολής κ.λπ.). Θα μπορούσε να αντιμετωπιστεί σωστά, απ' τη μια απο ένα ολόκληρο κίνημα εκπαιδευτικών και απ' την άλλη μεμονωμένα, μόνο στην περίπτωση που θα έβραζε σε συζήτηση με τους μαθητές την προβληματική γύρω απ' τη μη «εκμετάλλευση» της «αδυναμίας» αυτής απ' τη μεριά τους και την κατάδειξη ότι είναι σε θέση να μαθαίνουν χωρίς τη μεσολάβηση του καταναγκασμού, που επιβάλλει η έδρα. (Γιατί στην πραγματικότητα και όταν λειτουργεί η έδρα, αν δεν υπάρχει η θέληση απ' τη δική τους πλευρά δε «μαθαίνουν» ουσιαστικά, το πολύ - πολύ μόνο τα απαραίτητα για τις εξετάσεις).

B) Σ' αντιπαράθεση με τη λειτουργία της έδρας, να προβάλλει την αρχή της «παιδαγωγικής αυτοδιαχείρισης» μέσα στην τάξη, όπου ο δάσκαλος καθηγητής αναλύει αυτο που ζητάει η τάξη, γίνεται σύμβουλος στη διάθεση της, όσον άφορα θέματα οργάνωσης, μεθόδου ή περιεχομένου, κάνα ευχάριστη τη δουλα στους μαθητές, που δουλεύουν και επεξεργάζονται διάφορα θέματα σε ομάδες, βοηθώντας ο ένας τον άλλο (αλληλοδιδασκτική) και γενικά διευκολύνει με προτάσεις εναλλακτικές τις επιλογές της τάξης. Για να είναι σε θέση να παίξει αυτο το ρόλο πρέπει να έχα μεγάλη πείρα. Χρειάζεται ο ίδιος εκπαίδευση με μαθήματα πρακτικής εφαρμογής και πειραματισμούς σ' αυτο το επίπεδο.

Απο δω μπόρα να βγα ένας πρώτος εντελώς συγκεκριμένος στόχος για την αναδιαπαιδαγώγηση των εκπαιδευτικών στις αρχές της παιδαγωγικής αυτοδιαχείρισης (όχι υποχρεωτικά), σ' ένα κέντρο που θα δημιουργηθα απ' τους ίδιους και δε θα είναι κρατικός φορέας (ή ελεγχόμενος απ' το κράτος. Το πολύ - πολύ να διεκδικείται η επιχορήγηση του). Γι αυτο το σκοπό μπορούν να διεκδικούνται εκπαιδευτικές άδειες.

Μια παρένθεση σ' αυτο το σημείο: Πολλοί συνάδελφοι έχουν προσπαθήσει και προσπαθούν συνειδητά ή ασυνείδητα να εφαρμόσουν μια τέτοια παιδαγωγική, χωρίς βέβαια μια ολοκληρωμένη στάση και ανάλογη συνέπεια και άρα χωρίς σημαντικά αποτελέσματα. Και γι' αυτο ίσως απογοητεύονται. Η τάξη δεν μπορεί να εφαρμόσει την «αυτοδιαχείριση» ξαφνικά απ' τη μια στιγμή στην άλλη. Χρειάζεται προηγούμενα να περάσει απο μια διαδικασία συζήτησης. «Πρέπει, πρώτα απ' όλα, να υπενθυμίσουμε στην τάξη τις απαιτήσεις των εξωτερικών θεσμών - που ελπίζουμε μια μέρα να τους αλλάξουμε- δηλαδή τα προγράμματα, τις εξετάσεις, τη διοικητική ιεραρχία, τους βαθμούς κ.λπ. *Η Ομάδα θα κάνει μ' αυτούς ότι θελήσει. Είναι δικη της ευθύνη.* (Ζ. Λαπασαντ: «παιδαγωγική αυτοδιαχείριση», στο «άρθρα για την αυτοδιαχείριση», εκδόσεις «Ανδρομέδα», μικρή σειρά. Υπογράμμιση δικη μου).

Οι αντιθέσεις που θα υπάρχουν μεταξύ των μαθητών, με την έννοια ότι άλλοι θα δέχονται τους εξωτερικούς θεσμούς για να μπορέσουν να «σπουδάσουν» και να πάρουν κάποιο πτυχίο (μέσω αυτών θα εκφράζονται κύρια οι γονείς τους, με τα όνειρα για τα παιδιά τους), και άλλοι όχι, οξυμένες στην αρχη, στη συνέχεια θα υπερπηδιούνται. Γιατί με τις σχέσεις που θα αναπτύσσονται, οι ανάγκες όσον άφορα την ύλη των εξετάσεων θα εκπληρώνονται και με το παραπάνω, πράγμα που δε συμβαίνει στην παραδοσιακή τάξη μ' αποτέλεσμα να πηγαίνουν οι περισσότεροι στα φροντιστήρια.

Η αντίρρηση ότι: ευθύνη για τους εξωτερικούς θεσμούς δεν μπορεί να ζητηθεί απ' τις μικρές τάξεις, δεν ισχύει γιατί ήδη γι' αυτές δεν υπάρχουν σε μεγάλο βαθμό (οι εξετάσεις σε Δημοτικό - Γυμνάσιο έχουν καταργηθεί).

Γ) Μέσα στην τάξη δεν κάνουμε εξετάσεις, περνάμε όλους τους μαθητές, βάζοντας αν απαιτείται προβιβάσιμους βαθμούς. Απομυθοποιούμε έτσι την «αξιοκρατία», αναλύοντας ταυτόχρονα γιατί οι «κάλιοι» είναι «κάλιοι» (ανισότητες σα γόνων διαφορετικών κοινωνικών τάξεων), μια και η τάξη παρ' όλο ότι μπορεί να παίρνει όλο κάλους βαθμούς καταλαβαίνει ποιοι είναι οι «κάλιοι» και ποιοι οι «κακοί» με την τρέχουσα έννοια. Ακόμα πάρα πέρα, δεν τιμωρούμε, δεν επαινάμε. Απο δω μπορούν να βγουν 2 συγκεκριμένα αιτήματα προς την εκπαιδευτική εξουσία:

I) Να αποσυρθεί η διαταγή, που υποχρεώνει να γίνονται πρόχειρα διαγωνίσματα στην τάξη κατα τη διάρκεια της χρονιάς.

II) Να καταργηθεί η τιμωρία και η αποβολή σα μέθοδος σφραγισμού και επιβολής στους μαθητές, όπως επίσης και οι «έπαινοι».

Δ) Επειδή, όπως αναφέρθηκε, μέσω των παιδιών εκφράζονται κύρια οι γονείς, μια πρακτική πληροφόρησης, διαπαιδαγώγησης και μύησης των γονιών προς αυτη την κατεύθυνση είναι απαραίτητη. Αυτο μπορεί να γίνεται απ' τους συλλόγους των καθηγητών σε συνεργασία με το «κέντρο παιδαγωγικής αυτοδιαχείρισης» (αλλα και με ατομικές πρωτοβουλίες), σε άμεση σχέση με τους συλλόγους των γονιών, οι οποίοι έτσι μπορούν να μετατραπούν σε κέντρα αυτοοργάνωσης και αυτομόρφωσης γονιών (πρώτο σπέρμα μετάδοσης γνώσης έξω απ' το σχολείο). Όπως έχει αναφερθεί και σε άλλο σημείο, αυτοί οι σύλλογοι γονιών, έχοντας πληροφόρηση και γνώση, μπορούν σιγα - σιγα να μετατρέπονται και σε *όργανα ελέγχου* της εκπαιδευτικής διαδικασίας (πρώτο σπέρμα ελέγχου απ' την κοινότητα), και έτσι ένα κίνημα εκπαιδευτικών μπορεί να *αμφισβητήσει* τον έλεγχο απ' την εκπαιδευτική ιεραρχία και τους επιθεωρητές, όπως γίνεται μέχρι τώρα. (Ένας επιθεωρητής με 1-2 ώρες επιθεώρηση δεν μπόρα να κρίνει τη δουλειά της τάξης, πέρα απ' τον πολιτικό ρόλο που παίζει στο μηχανισμό).

Ε) Ένας άλλος στόχος, που μπορεί να πραγματοποιείται άμεσα, χωρίς να έχει γίνει πρώτα αποδέχτη η μεταρρύθμιση, είναι η κριτική στο περιεχόμενο και στον τρόπο γραφής των βιβλίων του οργανισμού και η προσπάθεια γραφής τους απ' τα ίδια τα παιδιά. Τέτοιες προσπάθειες έχουν γίνει με επιτυχία στην Αγγλία, μάλιστα απο μικρά παιδιά, π.χ. στο Χάκνεϋ, υλοποιώντας βασικά τις ιδέες του Πάουλο Φρέϊρε. (βλέπε: «Πέρα απ' τους 4 τοίχους της Τάξης» του Κιν Γουόρπολ στο «Πολιτική της Παιδείας» εκδόσεις «θεωρία»). Τα παιδιά να γίνουν συγ-

γραφείς και ο ρόλος του δασκάλου: «να προσφέρει τα μέσα για την έκδοση των γραπτών τους». Έτσι απομυθοποιείται η έννοια του «σοφού» και «απλησίαστου» συγγραφέα. Εδώ βέβαια θα επαναληφθεί γι' άλλη μια φορά το αίτημα για *γραφικοτεχνικό εξοπλισμό* στα σχολεία.

ΣΤ) Εξοπλισμό των σχολείων με υλικό *καινούριων μέσων επικοινωνίας* καθώς και εκπαίδευση των δασκάλων - καθηγητών στη λειτουργία και στη χρήση τους, για να μπορεί η τάξη, στη βάση των ομάδων δουλείας, να γίνεται παράγωγος έργων, τα οποία μπορούν ν' ανταλλάσσονται μ' άλλες τάξεις, σχολεία κ.λπ.

Ζ) Αν όχι μαθήματα, τουλάχιστον επαφή με τους χώρους δουλείας και ζωής των εργαζόμενων, με πρωτοβουλίες απ' τους ίδιους τους εκπαιδευτικούς για επισκέψεις, εκδρομές κ.λπ. με ταυτόχρονη ανάλυση (πριν και μετά) των συνθηκών δουλείας και ζωής τους και **την** κριτική τους, έτσι ώστε να διαφαίνονται οι ταξικές σχέσεις, που κρύβονται απο πίσω τους.

Η) Απαίτηση για «μαζική παράγωγή πτυχιούχων» παρα τη μη δυνατότητα απορρόφησης τους και του «πληθωρισμού» τους. Το πολυ - πολυ η «υπερπλήρωση» των πανεπιστημίων ως είναι περισσότερο πρόβλημα των φοιτητών (απομυθοποίηση των σπουδών) και επιτέλους να μπει το πρόβλημα του θεσμού και των δομών τους.

Τις διακηρύξεις της σημερινής κυβέρνησης της «αλλαγής», πρέπει να τις εκμεταλλευτεί κατάλληλα, ένα κίνημα γύρω απ' την εκπαίδευση, για την προώθηση των πάρα πάνω στόχων.